

Bijlage VWO
2017

tijdvak 2

geschiedenis

Bronnenboekje

Prehistorie en oudheid

bron 1

De Griekse filosoof Aristoteles (384–322 voor Christus) beschrijft de geschiedenis van het bestuur van Athene. Over de jaren 582–580 voor Christus vermeldt hij:

Damasias werd benoemd tot *archont* (bestuurder). Hij bleef twee jaar en twee maanden in functie tot hij met geweld werd verdreven. De Atheners besloten toen vanwege hun onenigheid tien archonten te benoemen, vijf uit de *eupatridai* (rijken), drie uit de *agroikoi* (boeren) en twee uit de *demiourgoi* (ambachtslieden). Deze tien archonten bleven het jaar na de verdrijving van Damasias in functie.

De middeleeuwen

bron 2

Een inwoner van Brugge beschrijft hoe koning Lodewijk VI van Frankrijk, leenheer van Vlaanderen, en de edelman Willem Clito, door de koning onlangs aangesteld tot graaf, in 1127 hun intocht houden in de stad:

Ook werd de kleine oorkonde voorgelezen die tot bewijs diende van de overeenkomst tussen de graaf en onze burgers aangaande de kwijschelding van de tol en de cijns¹ op hun erven. Als prijs voor het (verkiezen en) aanvaarden van de nieuwe graaf moest hij hun het volgende privilege schenken: zij en hun nakomelingen in onze stad zouden voortaan aan de graaf en zijn opvolgers geen tol of cijns meer hoeven te betalen, (...). Ter bevestiging van dit privilege moesten koning en graaf zweren dat zij voortaan persoonlijk noch door tussenkomst van hun ambtenaren onze burgers of hun nakomelingen in onze stad met tol of cijns zouden lastigvallen, maar van ganser harte, zonder kwade trouw en onvoorwaardelijk (...) de kwijschelding van tol en cijns zouden handhaven. Op deze voorwaarden dan zwoeren koning en graaf op de relieken der heiligen ten aanhoren van geestelijkheid en volk. Daarop zwoeren de burgers trouw aan de graaf, zoals het de gewoonte was, en ze legden de leeneed af en beloofden hem loyaliteit.

noot 1 een belasting op onroerend goed

bron 3

Een fragment uit *Commentaar over de gebeurtenissen uit de oorlog in de Nederlanden in de jaren 1567–1577* door Bernardino de Mendoza, lid van de generale staf van de hertog van Alva:

Don Frederik (de zoon van Alva) trok met het leger op naar Holland langs de dijk van Naarden. Hij beval dat drie compagnieën zich moesten legeren in Rhenen, Amersfoort en Utrecht, terwijl hij met de rest van het leger door Naarden trok, dat hij (...) onderwierp en plunderde. Dat was omdat de rebellen van de stad zich niet wilden overgeven en heel halsstarrig waren, terwijl het maar een klein, bijna niet te verdedigen stadje was en hij hen had gewaarschuwd dat hij de artillerie zou inzetten om hun verdiende loon te geven als zij zouden volharden in hun dwalingen. Omdat ze geen gehoor gaven aan het verzoek tot overgave, liet hij de artillerie aanrukken. Toen de inwoners dat zagen, kwamen ze naar buiten om te praten (...). Maar terwijl er werd onderhandeld, verbraken de inwoners hun woord door op (ons) te schieten met musketten. Dit provoceerde onze soldaten, die het volk aanvielen en wel met zo veel woede dat ze iedereen die ze gewapend aantroffen over de kling joegen. Ze staken de huizen in brand, zodat alles afbrandde behalve de kerk en een nonnenklooster, die aan de vlammenzee ontsnapten. Dit was een afstraffing die wel met speciale goddelijke toestemming moet hebben plaatsgehad, aangezien de plaats Naarden de eerste van Holland was waar men de ketterij toeliet, die zich zo eerst onder de bewoners had genesteld en zich vervolgens had verspreid over de andere steden van het gewest.

bron 4

Fragmenten uit *De opkomst en de ondergang van Naarden*, geschreven door Lambertus Hortensius, die in Naarden woont en een van de onderhandelaars met don Frederik is:

Toen wij, de afgezanten, 's morgens vroeg, dwars door de Spaanse wachtposten heen, Bussum waren genaderd, kwam Julián Romero, een Spaanse officier, ons te paard tegemoet en vroeg ons waar we heengingen en wat we wilden. Ons antwoord was: "De raad heeft ons afgevaardigd naar don Frederik (...)." Hij antwoordde: "Ga dan maar weer naar huis; alle macht over vrede en oorlog is aan mij opgedragen." We vielen voor zijn voeten neer, boden hem de sleutels van de stad aan en smeekten om genade en vergiffenis voor de stedelingen. (...) "Volg mij naar de poort", zei hij, "daar zult u vernemen hoe ik over uw verzoek om genade en vergiffenis denk." Zodra we bij de poort waren, werden hem de sleutels onder het uiten van smeekbeden om genade overhandigd. Hij sprak bedaard, maar sprak zich niet duidelijk uit over vrede of een overeenkomst. Toen wij afgevaardigden aandrongen, beloofde hij dat de stedelingen en hun bezittingen ongedeerd zouden blijven, terwijl hij mij de hand drukte. (...) Er werden vierhonderd soldaten binnen de stad gelaten, onder de voorwaarden die wij met Julián waren overeengekomen. De Naardenaars werden bang toen zij zagen dat er zoveel Spanjaarden, de een na de ander, de stad binnenkwamen. Zwevend tussen hoop en vrees sloot ieder zich op in huis. (...) De Spanjaarden overlegden of ze ons op straat, zoals ze ons tegenkamen, of ons allen tezamen zouden vermoorden, nadat ze ons ergens hadden heengelokt. Toen ging er een tromslager rond, die met luide stem verkondigde dat de burgers en het garnizoen ongewapend moesten bijeenkomen bij het stadhuis om de vredesvoorwaarden aan te horen. (...) Sommigen die zich in de woning van de schout hadden verscholen kregen door deze aankondiging hoop en gingen naar het stadhuis, opdat hun afwezigheid niet tegen hen zou werken. (...) De trompet gaf het sein tot doden. Er werd geblazen zoals men pleegt te doen bij een aanval tijdens de slag. Op dat sein stortten zij zich onder vreselijk gebrul met zwaarden, knotsen, dolken en geweren op de opeengedrongen massa van wel zevenhonderd ongewapende burgers. Ongeveer vierhonderd burgers bevonden zich in het stadhuis. Het geschreeuw van de moordenaars en hun slachtoffers steeg ten hemel.

bron 5

Op 18 maart 1587 schrijft Hessel Aysma, president van het Hof van Friesland (het gerechtelijke bestuurscentrum van Friesland), in een brief aan Gerard Prouninck, de burgemeester van Utrecht:

Als de macht niet wordt overgedragen, of wanneer het burgerlijk gezag niet wordt gecombineerd met de militaire bevelvoering, zie ik nauwelijks hoop op een goede afloop. Het Romeinse volk wist dit ook en gaf daarom de macht aan een dictator. Er is niets zo verderfelijk voor de Verenigde Nederlanden als het gebrek aan autoriteit.

bron 6

In 1786 stellen enkele regenten in de Republiek een verklaring op om te gaan samenwerken:

Wij beloven plechtig dat we geen andere bedoeling hebben dan ons met man en macht in te zetten voor een zuiver republikeinse regeringsvorm van ons volk, namelijk een regering die het volk vertegenwoordigt en die is gericht op het in stand houden van de wetten en voorrechten van de gewesten, de steden en hun onderdanen, zoals bevestigd in de Unie van Utrecht.

Moderne tijd

bron 7

J.P.J.A. Graaf van Zuylen van Nijeveldt schrijft in zijn memoires over hoe hij in 1848 naar Brussel wordt gestuurd op een diplomatieke missie:

Ik werd te Brussel zeer goed ontvangen. Koning Willem II had aan Leopold (koning der Belgen) een brief geschreven waarin hij Leopold te kennen gaf dat zijnerzijds alles zou worden vermeden om aan de woelingen der orangisten¹⁾ in België, onder de tegenwoordige omstandigheden, enige steun te geven. Willem II schreef dat hij veeleer de solidariteit van alle gekroonde hoofden tegenover de revolutie erkende en dus niet beter verlangde dan een goede verstandhouding tussen de beide Rijken.

noot 1 aanhangers van het Nederlandse koningshuis in België

bron 8

In 1862 zegt Otto von Bismarck in zijn eerste redevoering als kanselier van Pruisen:

Wij hebben te warm bloed, we hebben de neiging een te grote wapenrusting voor ons smalle lijf te dragen. Nu moeten we die ook benutten. Duitsland kijkt niet op tegen het liberalisme van Pruisen, maar tegen zijn macht. (...) Pruisen moet zijn krachten bundelen en bijeen houden tot het juiste moment (...). Sinds de verdragen van (het Congres van) Wenen zijn de grenzen van Pruisen niet gunstig voor een gezonde staat. Niet door redevoeringen en meerderheidsbesluiten worden de grote vraagstukken van de tijd opgelost, dat was de grote fout van 1848–1849, maar door ijzer en bloed.

bron 9

In 1924 maakt de Duitse kunstenaar John Heartfield deze fotomontage met als titel: *Na tien jaar: vaders en zonen:*

Toelichting:

De grote figuur rechts is Karl Litzmann, een bekende generaal uit de Eerste Wereldoorlog.

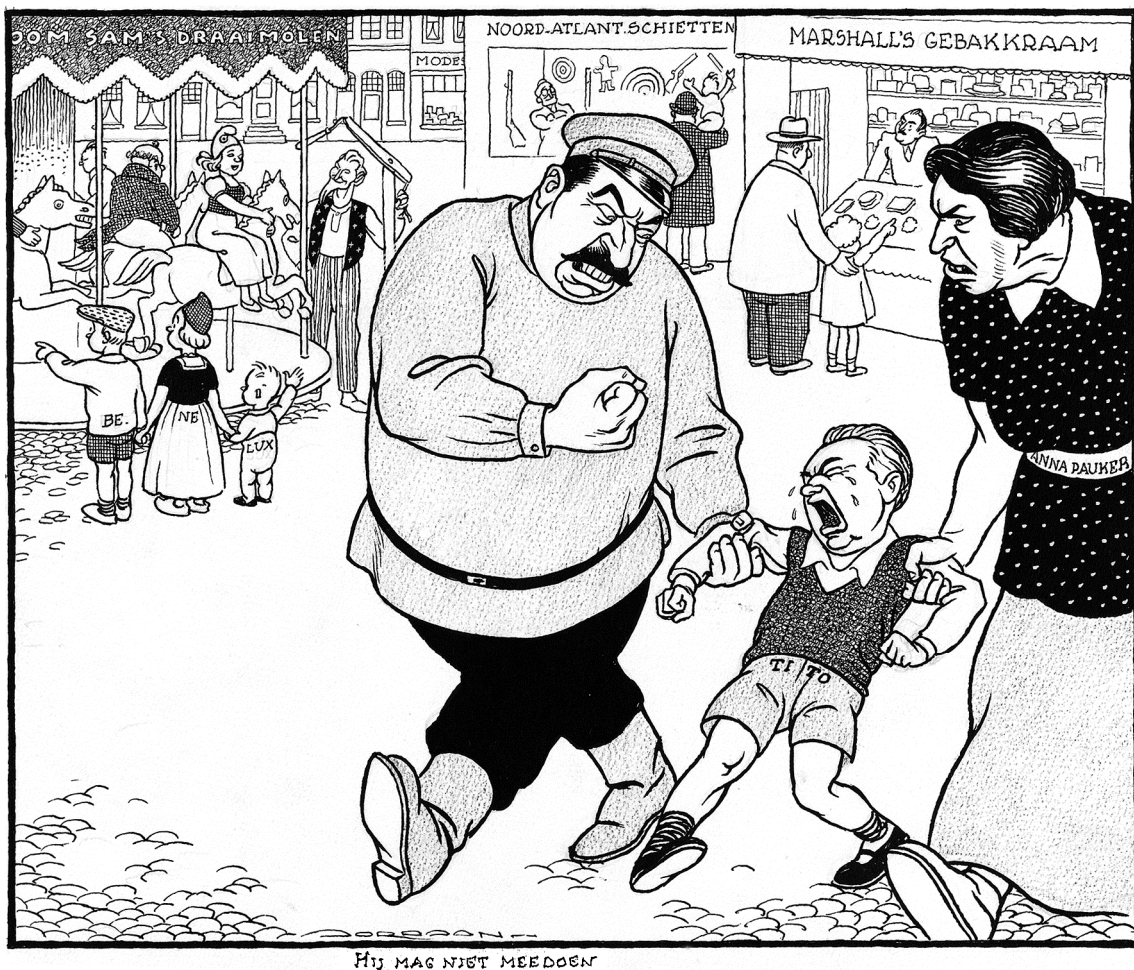
bron 10

Vanaf 1939 schreef de Sicherheitsdienst (de Veiligheidsdienst van de nazi's) om de paar dagen een rapport over de stemming onder de Duitse bevolking. Op 21 november 1940 rapporteert de dienst:

In de meldingen van de laatste tijd is unaniem benadrukt dat de bevolking tegenwoordig erg bezig is met het vraagstuk van de levensmiddelenvoorziening en dat zij de veranderingen in de levensmiddelendistributie van de laatste weken en maanden deels met een zekere bezorgdheid volgt. Oorzaak van deze bezorgdheid zijn de recentelijk opgetreden problemen in de vlees- en vetdistributie, de vermindering van de broodrantsoenen, de ontoereikende bevoorrading van de markten met groente en fruit, evenals het vrijwel volledig wegvallen van wild-, gevogelte- en visleveranties. Verder wordt in de berichten vermeld dat ook de prijsontwikkeling van deze goederen met groeiende onrust wordt gezien. Er wordt niet alleen geklaagd dat de prijzen van verschillende levensmiddelen direct zijn gestegen, maar nog meer dat de reeds lange tijd merkbare tendens tot kwaliteitsvermindering bij gelijkblijvende prijzen aanhoudt.

bron 11

In augustus 1949 verschijnt in Vrij Nederland deze politieke prent van Leo Jordaan, met als titel *Hij mag niet meedoen*:

Tekst in de bron:

Oom Sam's draaimolen, Noord-Atlan(tische) Schietten(t), Marshall's gebakkraam, Be(lgië), Ne(derland), Lux(emburg), Tito, Anna Pauker.

Toelichting:

De man met snor is Stalin, het jongetje is Tito, de communistische leider van Joegoslavië; Anna Pauker was de communistische leider van Roemenië.

In de draaimolen zitten Frankrijk en Groot-Brittannië, de man naast de draaimolen is oom Sam (de Verenigde Staten).

België, Nederland en Luxemburg staan toe te kijken.

Joegoslavië wordt na 1945 een communistische staat onder leiding van Tito, maar kan een eigen beleid voeren, omdat het land zichzelf bevrijdt (en niet door het Rode Leger wordt bevrijd) van de Duitse bezetting.

bron 12

De Nederlandse minister-president Piet de Jong zegt in 1970 tijdens een overleg met de ministerraad:

De aandrang om de Amerikaanse troepen uit Europa terug te trekken zal zeker toenemen. De waarde van deze troepen is niet zozeer een militaire als wel een politieke. Zij zijn immers onze politieke gijzelaars, die er borg voor staan dat de Amerikaanse nucleaire paraplu zich ook over West-Europa blijft uitstrekken. Worden deze troepen teruggetrokken dan komt West-Europa in groot gevaar. Helaas moet geconstateerd worden dat dit gevaar dichterbij komt.

bron 13

Een Nederlands tijdschrift publiceert deze foto van een snackbar, waar geprobeerd wordt meer klanten te trekken met een televisietoestel:

